

ภาคที่ 1

สภาพทั่วไป อาณานิคม ความเป็นเอกราช กลุ่มประเทศอัฟริกา
และลักษณะพรรคการเมืองในอัฟริกา

บทที่ 1

ลักษณะและสภาพทั่วไปในอัฟริกา

อัฟริกาเป็นทวีปที่กว้างใหญ่ไพศาล มีอาณาเขตกว้างขวางถึง 30,720,109 ตารางกิโลเมตร มีประเทศทั้งหมด 51 ประเทศ มีพลเมืองประมาณ 483 ล้านคน ถ้าหากเปรียบเทียบกับทวีปเอเชียซึ่งไม่รวมอาณาเขตสหภาพโซเวียต ก็นับว่าเป็นทวีปที่ใหญ่ที่สุดในโลก ทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ นั้นอัฟริกาอุดมสมบูรณ์ไปด้วยเพชร ยูเรเนียม ดีบุก ฟอสเฟต ทองคำ ทองแดง เหล็ก ตะกั่ว สังกะสี ซึ่งเป็นทรัพยากรประเภทแร่ (Metal Resources) ตั้งแต่ปี 1959-1972 สาธารณรัฐแอฟริกาได้เป็นประเทศที่ผลิตทองคำได้มากที่สุดในโลก และในปี 1970 สามารถผลิตทองคำได้มากกว่าปีอื่น คือ 1,128 ล้านดอลลาร์ นอกจากนี้อัฟริกายังมีทรัพยากรประเภทเชื้อเพลิง (Fuel Resources) เป็นจำนวนมากซึ่งได้แก่ น้ำมันปิโตรเลียม ถ่านหิน แก๊สธรรมชาติ เป็นต้น ประเทศลิเบีย (Libya) เป็นประเทศที่ผลิตน้ำมันปิโตรเลียมได้สูงที่สุดในแอฟริกา ที่รองลงมาได้แก่ประเทศแอลจีเรีย (Algeria) ซึ่งทั้งสองประเทศต่างก็เป็นสมาชิกของ OPEC (Organization of Petroleum Exporting Countries) และ OAPEC (Organization of Arab Petroleum Exporting Countries)

แต่อย่างไรก็ตามมีบางประเทศในอัฟริกาไม่มีทรัพยากรธรรมชาติประเภทแร่และเชื้อเพลิงเลย เช่น เคป-เวิร์ด-ไอร์แลนด์ (Cape Verde Islands) เบนิน (Benin) หมู่เกาะโคโมโร (Comoro Islands) แกมเบีย (Gambia) กินี-บิสเซา (Guinea-Bissau) มอริเชียส (Mauritius) ซีชีเซลส์ (SeyChelles) เป็นต้น

เนื่องจากอัฟริกาเป็นทวีปซึ่งมีมหาสมุทรขนาบข้างคือด้านตะวันออกอยู่ติดกับมหาสมุทรอินเดีย (Indian Ocean) ด้านตะวันตกอยู่ติดกับมหาสมุทรแอตแลนติก (Atlantic Ocean) และตอนเหนือของทวีปยังติดกับทะเลเมดิเตอร์เรเนียนอีกด้วย ดังนั้นอัฟริกาจึงเป็นบริเวณที่มีจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณชายฝั่งที่อยู่ติดกับมหาสมุทรทั้งสองเช่น คองโก คีเนีย โซมาเลีย แองโกล่า สาธารณแอฟริกาใต้ กินี กินีบิสเซา เอธิโอเปีย อียิปต์ เป็นต้น ซึ่งประเทศเหล่านี้ที่จัดได้ว่าเป็นบริเวณที่เป็นจุดยุทธศาสตร์เนื่องมาจากความสำคัญดังนี้คือ

---

¹ทวีปเอเชียไม่รวมพื้นที่ของสหภาพโซเวียตมีอาณาเขต 27,532,130 ตารางกิโลเมตร สหภาพโซเวียตมีอาณาเขต 22,402,200 ตารางกิโลเมตร

ประการแรก ประเทศเหล่านี้ใช้เป็นที่ตั้งฐานทัพได้ เนื่องจากสามารถเข้าออกได้สะดวกโดยไม่มีประเทศใดขัดขวาง ขนส่งสะดวกคือเมื่อยามเกิดสงครามสามารถขนส่งเสบียงอาหาร เครื่องอุปโภคบริโภคให้แก่กองทัพในประเทศนี้ได้ และปลอดภัยจากชาติมหาอำนาจ การที่ประเทศในแอฟริกาเป็นดังที่กล่าวข้างต้นก็เพราะมีบางประเทศที่อยู่ติดกับมหาสมุทรดังนั้นชาติมหาอำนาจอื่น หรือประเทศศัตรูไม่สามารถขยายอิทธิพลมาขนานข้างได้ เช่นในยามสงครามสามารถใช้เป็นเส้นทางขนส่งเสบียงผ่านทางประเทศเหล่านี้ไปยังอีกประเทศหนึ่งที่อยู่ใกล้เคียงกัน หรือใช้เป็นเส้นทางขนส่งกองกำลังผ่านประเทศเหล่านี้ไปช่วยอีกประเทศหนึ่ง เช่น สหภาพโซเวียตอาศัยกองโกขนส่งเสบียงและอาหารไปให้แก่กองกำลังของพวกขบวนการปลดแอกแองโกล่า (MPLA) ในสงครามแองโกล่าซึ่งเป็นสงครามที่แย่งชิงอำนาจระหว่าง 3 ขบวนการคือ MPLA, FNLA และ UNITA (MPLA สหภาพโซเวียตและคิวบาให้การสนับสนุน FNLA และ UNITA ฝ่ายตะวันตกให้การสนับสนุน)

ประการที่สอง ชาติมหาอำนาจที่มีอิทธิพลเหนือประเทศเหล่านี้สามารถใช้ประเทศเหล่านี้เป็นหัวหาดยึดครองประเทศอื่นที่อยู่บริเวณใกล้เคียงได้ทั้งทางบก ทางเรือ และทางอากาศ เช่น กรณีสหภาพโซเวียต ใช้ประเทศคองโกเป็นหัวหาดแผ่อิทธิพลเข้าไปในประเทศแองโกล่าในปี 1975-1976

ประการที่สาม ประเทศเหล่านี้อยู่ในบริเวณที่จะต้องพิทักษ์ผลประโยชน์ของประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศอภิมหาอำนาจ เช่น สหภาพโซเวียต และสหรัฐอเมริกา ผลประโยชน์ดังกล่าวได้แก่ เส้นทางเดินเรือเพื่อขนส่งน้ำมันจากตะวันออกกลางไปยังทวีปเอเชียและทวีปอื่น ๆ เป็นแหล่งที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่จำเป็นสำหรับด้านอุตสาหกรรมและทางด้านการทหาร มีท่าเรือที่ใช้ทอดสมอเพื่อเติมน้ำมันและเสบียงอาหารรวมทั้งใช้จอดสำหรับซ่อมเรือสินค้า เรือประมง และเรือรบของประเทศอภิมหาอำนาจและประเทศมหาอำนาจ และยังเป็นบริเวณที่ใช้เป็นสถานที่ยิงขีปนาวุธข้ามทวีปไปยังประเทศมหาอำนาจฝ่ายตรงข้ามหรือเป็นบริเวณที่ใช้ปฏิบัติการต่อต้านเรือดำน้ำของฝ่ายตรงข้าม เป็นต้น

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าแอฟริกาเป็นทวีปที่ประกอบไปด้วยแร่ธาตุที่สำคัญซึ่งเป็นประโยชน์ในทางเศรษฐกิจและมีบริเวณที่เป็นจุดยุทธศาสตร์ ซึ่งชาติมหาอำนาจทั้งหลายปรารถนาอย่างยิ่งที่จะแผ่อิทธิพลเข้าไปครอบครองถ้าหากทำได้

ด้านการค้า

แอฟริกามีการค้าขายกับกลุ่มประเทศตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่เคยปกครองตนมาก่อนมากกว่าประเทศทางฝ่ายคอมมิวนิสต์ ทั้งนี้เป็นเพราะว่าประเทศในกลุ่มคอมมิวนิสต์โดยเฉพาะ

อย่างยิ่งสหภาพโซเวียต ชอบมีความสัมพันธ์ทางการค้ากับประเทศในกลุ่มคอมมิวนิสต์มากกว่าประเทศอื่น ๆ ที่อยู่ภายนอกกลุ่มของตน เช่น สหภาพโซเวียตมีการค้ากับประเทศเยอรมันตะวันออกมากที่สุดตั้งแต่ปี ค.ศ. 1969 เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน² ในปี 1976 มีเพียง 2 ประเทศในแอฟริกาเท่านั้นที่มีความสัมพันธ์ทางการค้ากับสหภาพโซเวียตคืออียิปต์ (Egypt) และมาลี (Mali) และมีเพียง 2 ประเทศที่มีความสัมพันธ์ทางการค้ากับสาธารณรัฐประชาชนจีน คือ เซเนกัล (Senegal) และมาลี (Mali)

ทางด้านเศรษฐกิจ

เศรษฐกิจของแอฟริกาส่วนมากขึ้นอยู่กับภาคเกษตรกรรม การประมง และทำการไร่ปศุสัตว์มากกว่าการทำอุตสาหกรรม ดังนั้นประเทศต่าง ๆ ในแอฟริกาจำนวนมากจึงอยู่ในฐานะที่ยากจนซึ่งจำเป็นต้องสั่งสินค้าประเภทอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค เคมีภัณฑ์ เครื่องมือเครื่องใช้จากต่างประเทศ ทำให้ประเทศในแอฟริกาส่วนมากเสียเปรียบดุลย์การค้าเนื่องจากสินค้าเข้ามามากกว่าสินค้าออก ประเทศที่ได้เปรียบดุลย์การค้าจึงมีจำนวนน้อย ซึ่งได้แก่ ไลบีเรีย (Liberia) ลิเบีย (Libya) ไอเวอรีโคสต์ (Ivory Coast) คีเนีย (Kenya) ไนจีเรีย (Nigeria) สาธารณรัฐแอฟริกาใต้ (Republic of South Africa)

ประเทศต่าง ๆ ในแอฟริกาส่วนมากแล้วจะเป็นประเทศเกษตรกรรม ประเทศที่จัดได้ว่าเป็นประเทศอุตสาหกรรมมีเพียง 3 ประเทศเท่านั้นคือ ไนจีเรีย (Nigeria) ลิเบีย (Libya) และแอลจีเรีย (Algeria) บางประเทศเศรษฐกิจของประเทศขึ้นอยู่กับการทำเหมืองแร่หรือน้ำมันเช่น แซมเบีย (Zambia) มีรายได้จากการขายทองแดงประมาณ 90%³ ของสินค้าออกทั้งหมด ไนจีเรีย (Nigeria) มีรายได้จากการขายน้ำมันดิบ 83% แต่บางประเทศเศรษฐกิจของประเทศขึ้นอยู่กับการทำสิกรรมหรือการเพาะปลูกและการเลี้ยงสัตว์ เช่น ประชาชนประมาณ 70% ของประเทศเซเนกัล (Senegal) ประกอบอาชีพดังกล่าวมากกว่าการทำอุตสาหกรรมและปี 1974 ประเทศเซเนกัล (Senegal) มีรายได้จากการส่งถั่วลิสงเป็นสินค้าออกถึง 90% ของสินค้าออกทั้งหมดจนได้ชื่อว่า “ประเทศถั่วลิสง”

การที่ประเทศส่วนมากในแอฟริกาเป็นประเทศเกษตรกรรมก็เนื่องจากว่าพื้นที่ส่วนใหญ่ของแอฟริกาเป็นป่า และทุ่งหญ้าและบางแห่งเป็นทะเลทราย และมีบางประเทศที่ตั้งอยู่ตามชายฝั่งมหาสมุทรแอตแลนติกตอนใต้และมหาสมุทรอินเดียอยู่หลายประเทศ เช่น เซียร์รา ลีโอน (Sierra Leone) ไลบีเรีย (Liberia) แกมเบีย (Gambia) ไอเวอรีโคสต์ (Ivory Coast) กาบอง (Gabon) กานา (Ghana) และมาลาวี (Malawi) คีเนีย (Kenya) โมซัมบิก (Mozambique) เป็นต้น ดังนั้นประชาชนส่วนใหญ่จึง

²ดู The 1972 World Almanac (New York : Newspaper Enterprise Association, 1972) , p. 568.

³Africa Report 19 (July - August 1974) : 29.

ต้องประกอบอาชีพทางเกษตรกรรม ประมง และเลี้ยงสัตว์มากกว่าอย่างอื่นทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะและสภาพทางด้านภูมิศาสตร์ สินค้าออกที่สำคัญของอัฟริกาได้แก่ ผลผลิตทางเกษตรกรรม เช่น กาแฟ ฝ้าย ชา กล้วย น้ำตาล ยาง โกโก้ เป็นต้น และผลผลิตทางแร่ธาตุ และน้ำมันซึ่งได้แก่ ทองคำ ทองแดง เพชร ฟอสเฟต ดีบุก สังกะสี ตะกั่ว อะลูมิเนียม ยูเรเนียม ถ่านหิน และน้ำมันปิโตรเลียม เป็นต้น

ในปัจจุบันประเทศต่าง ๆ ในอัฟริกาได้พยายามเร่งพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรมภายในประเทศของตนให้มากขึ้นกว่าแต่ก่อน เพราะผู้นำประเทศในอัฟริกามีความเห็นว่าการที่จะทำให้เศรษฐกิจของประเทศมีความมั่นคงยิ่งขึ้นจำเป็นจะต้องพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรมให้ก้าวหน้าทัดเทียมกับประเทศทางฝ่ายตะวันตกด้วยเหตุผลดังกล่าวประเทศมอริสโก (Morocco) ได้พัฒนาอุตสาหกรรมภายในประเทศอย่างขนานใหญ่ โดยมีโรงงานอุตสาหกรรมใหม่ ๆ เกิดขึ้นหลายแห่ง เช่น โรงงานทอผ้า โรงงานทำพรม โรงงานเย็บหนัง⁴ เป็นต้น และในปี ค.ศ. 1974 ประเทศเซเนกัล (Senegal) ได้รับเงินช่วยเหลือแบบให้เปล่าจากสหรัฐอเมริกาเพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาอุตสาหกรรมทางการประมงเป็นจำนวน 8.4 ล้านดอลลาร์⁵

ด้านการนับถือศาสนา

ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม (Muslim) ซึ่งมีจำนวนถึง 145,714,700 คน ศาสนาอิสลามได้ถูกนำมาเผยแพร่โดยชาวอาหรับที่มาจากตอนกลางของทวีปเอเชียซึ่งได้เข้ามาค้าขายกับชาวอัฟริกันในสมัยศตวรรษที่ 8 ดังนั้นชาวอัฟริกันทางตอนเหนือจึงได้รับอิทธิพลในเรื่องการนับถือศาสนาของพวกอาหรับไว้มาก นอกจากนี้แล้วศาสนาอิสลามยังได้ถูกนำมาเผยแพร่โดยชาวอินเดีย ปากีสถาน ซึ่งอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในอัฟริกาอีกด้วย ส่วนศาสนาที่นับถือรองลงมาคือศาสนาคริสต์ (Christian) ซึ่งมีประชาชนนับถือจำนวน 130,917,000 คน ทั้งนี้เนื่องจากประเทศต่าง ๆ ในอัฟริกาเคยตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษ ฝรั่งเศส โปรตุเกส อิตาลี และเบลเยียม ศาสนาคริสต์จึงถูกนำมาเผยแพร่โดยชาวยุโรปซึ่งเป็นพวกหมอสอนศาสนาและพวกพระ ดังนั้นอิทธิพลของศาสนาคริสต์จึงยังคงมีอยู่ในปัจจุบันถึงแม้ว่าประเทศเหล่านั้นจะได้รับเอกราชแล้วก็ตาม ส่วนศาสนาอื่น ๆ ที่ชาวอัฟริกันนับถือก็ได้แก่ ฮินดู ยิว พุทธ ขงจื้อ ซินโต เป็นต้น ดังแสดงไว้ในตารางที่ 1

⁴Ibid., p. 59.

⁵Africa Report 19 (March - April 1974) : 26.

ตารางที่ 1

จำนวนผู้นับถือศาสนาต่าง ๆ ในแอฟริกาในปี 19

ศาสนา	จำนวนผู้นับถือ
คริสต์ (Christian)	130,917,000
โรมันคาทอลิก	48,024,500
อีสต์เทิร์น ออธอร์ดอก	13,106,000
โปรเตสแตนท์	69,786,500
ยิว (Jewish)	176,900
มุสลิม (Muslim)	145,714,700
ไซโรแอสเตอร์ (Zoroastrian)	700
ชินโต (Shinto)	1,200
เต๋า (Taoist)	-
ขงจื้อ (Confucian)	1,500
พุทธ (Buddhist)	25,000
ฮินดู (Hindu)	1,379,800

ที่มา : The world Almanac & Book of Facts 1983, New York : Newspaper Enterprise Association Inc. 1981, P.535.

ด้านภาษา

ภาษาที่ใช้พูดกันในแอฟริกามีอยู่หลายภาษาร่วมกัน และที่ใช้กันทั่ว ๆ ไปมีอยู่ 12 ภาษา ภาษาที่ประชาชนใช้พูดกันมากมีอยู่ 2 ภาษา คือ ภาษาแรกได้แก่ เซมิติก และ ฮามิติก (Semitic and Hamitic Languages) ซึ่งมีลักษณะผสมผสานกันระหว่างภาษาเอเชียและแอฟริกา (Afro-Asiatic Languages) และเป็นภาษาที่ใช้พูดกันในแถบบริเวณตอนเหนือและตะวันออกเฉียงเหนือของแอฟริกา ภาษาที่สองได้แก่ ไนเจอร์-คองโก (Niger-Congo) หรือภาษาไนจิริติก (Nigrific Languages) ซึ่งใช้พูดกันมากในแถบทะเลทรายซาฮาราและจากฝั่งตะวันตกถึงแหลมกู๊ดโฮปในแอฟริกาใต้ ส่วนภาษาย่อยของภาษานี้เรียกว่า ภาษาบันตู (Bantu Language) ซึ่งใช้พูดกันมากในแถบตอนกลางตะวันออก และทางตอนใต้ของแอฟริกาในปี ค.ศ. 1960 มีภาษาที่ใช้เขียนในแอฟริกาเป็นจำนวนถึง 350 ภาษา ถึงแม้จะมีหลายภาษา

ในแอฟริกาก็ตาม ยังมีประชาชนส่วนใหญ่ในแอฟริกาที่อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ กล่าวคือ มีชาวแอฟริกาที่อ่านและเขียนหนังสือได้เพียง 5 เปอร์เซ็นต์เท่านั้นและอัตราของผู้อ่านออกเขียนได้ในแต่ละภาคของแอฟริกาแตกต่างกันมาก ตัวอย่างเช่นในสาธารณรัฐแอฟริกาใต้ (Republic of South Africa) มีผู้อ่านออกเขียนได้ถึง 89% ซึ่งตรงกันข้ามกับมอริตาเนีย (Mauritania) มีผู้อ่านออกเขียนได้เพียง 3.5% เท่านั้น⁶ ในปัจจุบันประเทศต่าง ๆ ในแอฟริกาได้วางแผนพัฒนาทางด้านการศึกษาให้สอดคล้องกับการเพิ่มจำนวนของประชากร ทั้งนี้เพื่อลดอัตราผู้อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ให้ลดน้อยลงไป ตัวอย่างเช่น โครงการพัฒนาปี ค.ศ. 1974-1978 ของประเทศซีเนียบ และแผนการศึกษาขั้นสองของประเทศแทนซาเนีย⁷ ภาษาของประเทศที่เคยปกครองประเทศแอฟริกาเช่น ภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศส ได้รับการยอมรับให้ใช้เป็นภาษาทางการของประเทศแอฟริกาเกือบทุกประเทศทั้งนี้เพื่อใช้ภาษานั้นเป็นหลักในการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของประชาชนในประเทศ และประชาชนของประเทศเหล่านั้นยังได้รับประโยชน์จากภาษานั้น ๆ ในการติดต่อกับต่างประเทศอีกด้วย บางประเทศ เช่น ในจีเรีย มีความจำเป็นต้องใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาทางการ เนื่องจากในจีเรียประกอบด้วยชนเผ่าต่าง ๆ มากกว่า 200 กว่าเผ่า ดังนั้นภาษาอังกฤษจึงเป็นทางเดียวที่ช่วยสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันให้แก่ในจีเรีย

ด้านมาตรฐานการครองชีพ

ฐานะความเป็นอยู่ของแอฟริกันในแต่ละประเทศมีระดับที่แตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพทางเศรษฐกิจของแต่ละประเทศ ถึงแม้ว่า ลัทธิอาณานิคมกำลังจะสูญสิ้นไปจากแอฟริกาก็มิใช่จะทำให้สภาพชีวิตของชาวแอฟริกันดีขึ้น ปัญหาการครองชีพยังคงปรากฏให้เห็นในแอฟริกา เช่น ปัญหาการว่างงานและมาตรฐานการครองชีพต่ำเป็นต้น⁸ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศหลายประเทศในแถบแอฟริกาตะวันตกจะพบว่าประชาชนยังคงมีฐานะยากจน ส้าหลังในขณะที่คนกลุ่มน้อยอีกกลุ่มหนึ่งที่กุมอำนาจปกครองมีชีวิตอย่างสมบูรณ์พูนสุข คล้ายกับสภาพของชีวิตในประเทศนายทุนนิยม นอกจากนี้สภาพดังกล่าวอาจพบได้ในแถบแอฟริกาตอนใต้ และนามิเบีย เป็นต้น ดังนั้นรัฐบาลแอฟริกาบางรัฐจึงหันมาใช้ระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมโดยเน้นถึงความกินดีอยู่ดีของประชาชนและคนงานซึ่งจะทำให้รับผลิตผลอันเกิดจากแรงงานของประชาชนมากยิ่งขึ้น อันจะเป็นหนทางนำไปสู่การพัฒนาชาติให้มีความเจริญมั่นคงอย่างรวดเร็ว ดังเช่นประธานาธิบดีเอ็นครูมาห์ แห่งประเทศกาน่า ได้นำระบบเศรษฐกิจนี้มาใช้พัฒนาประเทศตน⁹

⁶ The Ochs New Almanac 1976, New Jersey : Hammond Almac Inc, 1976.

⁷ Edmund Connor, "Contrasts in Educational Development in Kenya and Tanzania," *African Affairs*, 73 (January 1976) : 67-84.

⁸ William H. Friedland and Carl G. Roseberg Jr., *African Socials*, Standford, California : Standford University Press, 1976, p. 7

⁹ Kwame Nkrumah, speech at the opening of the hall of trade union, July 9, 1966, Accra

ตารางที่ 2

ประเทศที่มีทรัพยากรธรรมชาติประเภทแร่ธาตุเป็นสินค้าออก

ชื่อประเภททรัพยากร ธรรมชาติประเภทแร่ธาตุ	ชื่อประเทศ
ทอง	อัฟริกาใต้ แชนร์ กาน่า
เพชร	สาธารณรัฐอัฟริกากลาง ลีโซโท แทนซาเนีย อัฟริกาใต้ แชนร์ กาน่า คองโก (บราชซาวิลล์) นามิเบีย แคมเบีย ไลบีเรีย บอตสวานา
ทองแดง	แซมเบีย แชนร์ โรตัสเซียใต้ อัฟริกาใต้ อูกานดา นามิเบีย
เหล็ก	อัฟริกาใต้ กินี ไลบีเรีย สวาซีแลนด์ มอริตานิ
ดีบุก	แชนร์ นามิเบีย แซมเบีย
ฟอสเฟต	มอริออคโค ตูนิเซีย โตโก เซเนกัล
ยูเรเนียม	แชนร์
สังกะสี	แชนร์ นามิเบีย แซมเบีย
ตะกั่ว	แซมเบีย
โครเมียม	โรตัสเซียใต้
อะลูมิเนียม	กินี กาน่า คาเมรูน
แมงกานีส	กาบอง บอตสวานา
โคบอลต์	แซมเบีย อูกานดา
แกสธรรมชาติ	อัลจีเรีย
วุลแฟรม	ราวันดา
น้ำมันปิโตรเลียม	อัลจีเรีย ลิเบีย ไนจีเรีย แองโกล่า ตูนิเซีย อียิปต์ กาบอง คองโก (บราชซาวิลล์) เบนิน

ประเทศที่มีทรัพยากรธรรมชาติประเภทแร่ธาตุเพียงเล็กน้อยและไม่ได้เป็นสินค้าออก

ชื่อประเทศ

บุร์นดี อีเวคเตอร์เรียน กินี ซาด ไควอริโคลด์ เอธิโอเปีย คีเนีย มาลาวี มาลี โมแซมบิก
รวันดา ซูดาน อัปเปอร์วอลตา

ประเทศที่ไม่มีทรัพยากรธรรมชาติประเภทแร่ธาตุ

ชื่อประเทศ

เคปเวิร์ด โคโมโร แกมเบีย มอริเชียส

ที่มา : *The Ocbs News Almanace 1976* (New Jersey : Hammond Almanace Inc, 1976).